

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี
จตุริช อนุกุล^{1*}

A Study on Local Wisdom of Thai Berg Ethic Group towards Folk Toys
in Ban Khoksalung, Lopburi Province.

Chutirach Anukool^{1*}

^{1*} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

^{1*} Faculty of Humanities and Social Sciences Thepsatri Rajabhat University.

* Corresponding author, E-mail address : chutirachanukool @ gmail.com

Received August 23, 2018

revised October 17, 2018

accepted December 17, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบิ้งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ในด้าน วัสดุ การผลิต รูปแบบ และวิธีการเล่นและเพื่อเป็นฐานข้อมูลด้านของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง สำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ใช้การนำเสนอด้วย การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่าหมู่บ้านไทยเบิ้งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คือเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่เป็นอาชีพหลัก ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบิ้งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่ทำขึ้นเพื่อให้เด็กเล่นในชีวิตประจำวันมีความหลากหลาย การทำของเด็กเล่นสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติโดยเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มาดัดแปลงให้เป็นของเล่นที่สร้างความเพลิดเพลินกับเด็ก โดยแบ่งได้ตามวัสดุและวิธีการสร้างสรรค์ ได้แก่ ของเล่นที่ทำจากใบไม้ ของเล่นที่ทำจากไม้ ของเล่นที่ทำจากดิน และของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่นๆ วัสดุส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น วัสดุที่พบในการทำของเล่นได้แก่ ไม้ไผ่ ใบลาน ใบตาล ใบตอง ใบมะพร้าว หวาย ต้นกระบองเพชร หล้าแฝก เครือย่านาง เถวัลย์อ่อน ไม้หนูน ไม้จิว ลูกมะสัง ฯลฯ ที่ปลูกไว้ในบ้านหรือขึ้นเองในที่ต่างๆ ด้านการผลิตนั้นทำตามกันมาโดยได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือใช้วิธีการ ครูพัก ลัก จำ รูปแบบส่วนมากจะเป็นการเลียนแบบธรรมชาติและวัตถุแวดล้อมใกล้ตัว ด้านวิธีการเล่นจะมีวิธีแตกต่างกันไป ของเล่นบางอย่างสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางอย่างสร้างความรักความสามัคคีในกลุ่ม ของเล่นบางอย่างช่วยให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมของเด็ก ความสมบูรณ์และความสวยงามของผลงานจะขึ้นอยู่กับฝีมือ ความชำนาญและประสบการณ์ของคนทำ ของเล่นพื้นบ้านบางอย่างผลิตมาจากวัสดุพื้นถิ่นมีลักษณะเฉพาะ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบิ้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเบิ้งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ยังมีประเด็นอื่นๆที่ควรทำการศึกษาวิจัยต่อไป ได้แก่ ภาษาและตัวอักษร การละเล่น การถนอมอาหาร การสร้างบ้าน เป็นต้น

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของเล่นพื้นบ้าน ไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี

ABSTRACT

This study aims to explore local wisdom of Thai Berg ethnic group focusing on the folk toys in Ban Khoksalung, Lopburi province in terms of materials used, patterns, producing, and playing methods, and to be a database for Thai Berg folk toys for conservation and dissemination. This research is a qualitative research data collection by survey participatory observation and not involved. Informal interviews content analysis presentation. According to the geography of Ban Khoksalung, it is a lowland and a plain area with the Pasak river flows through the village. The majority of the villagers are farmers and doing agriculture. As a result, the way the folk toys were made can reflect the simplicity of the villagers' traditional way of life which basically connected to the nature. The toys were made by parents or grandparents. Most of the materials for making toys are include bamboo leaves, palm leaves, coconut leaves, wood, clay, rattans, cactus, vetiver grass, and etc. The patterns of the toys are derived from the surrounding nature and the environment in the village. Additionally, there are many different ways to play the folk toys. It was found that some of the folk toys are not used only for enjoyment, but also for creating love and unity among people in the group. Some kinds of toys can help physical, emotional, and social development. Moreover, the quality and the beauty of the folk toys depend on the skills, and the experiences of the craftsmen. Furthermore, it has been found that there are other aspects of local Thai Berg wisdom, for example, language, food preservation, folk plays, house building need to be investigated.

Keyword : Local wisdom, Folk Toys, Thai Berg, Ban khoksalung, Lopburi province

บทนำ

ปัจจุบันเกมคอมพิวเตอร์เป็นของเล่นอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมจากเยาวชนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล เกมในโลกของดิจิทัลกลายเป็นสิ่งเฝ้ามองให้เหล่าเด็ก ๆ ทั้งหลายใฝ่ฝันอยากจะได้สัมผัสสองเล่น และเมื่อได้เล่นก็เกิดอาการติดเกมอย่างถอนตัวไม่ขึ้น ความรุนแรง สิ่งยั่วยุต่าง ๆ ภายในเกม มีผลกระทบต่อเด็กสร้างพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นมากมาย ดังที่ได้พบจากข่าวหน้าหนังสือพิมพ์ เกมบางประเภทนั้น อยู่ในข่ายที่ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก ปัจจุบันเกมในท้องตลาดส่วนใหญ่เป็นเกมแนวสงคราม ต่อสู้ ที่มีการใช้อาวุธรบฆ่าฟันกันมีความรุนแรงอยู่ในตัว ส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนโดยตรง ปัญหาเด็กติดเกมนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ผู้เล่นจะได้รับผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ มีอาการ เหม่อลอย การเรียนตกต่ำ มีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร แสดงความก้าวร้าวหรือมีพฤติกรรมเลียนแบบโดยใช้ความรุนแรง (ปัญหาเด็กติดเกมส์. ออนไลน์. 2559) แตกต่างจากการเล่นของเด็กในอดีตที่ใช้ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ของเล่นหรือเกมที่เล่นเป็นกลุ่มโดยอาศัยการออกกำลังของร่างกายในทุกส่วน ไม่มีความรุนแรง เน้นความสนุกสนาน ความคิดสร้างสรรค์ และความสามัคคี ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ประกอบด้วยแนวคิดในการแก้ปัญหาจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวความคิดสำหรับแก้ปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มของชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามกาลเวลา (การละเล่นของเด็กไทย. ออนไลน์. 2559) การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาที่ผ่านมามีภูมิปัญญาหลายด้านที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ด้านศิลปะพื้นบ้าน ด้านอาหาร ด้านการละเล่น ด้านสมุนไพรและตำรายา ด้านความเชื่อและศาสนา ด้านประเพณีพิธีกรรม เป็นต้น สำหรับของเล่นพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ช่วยให้ความเพลิดเพลินกับเด็ก ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ช่วยการพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตั้งแต่เด็กเกิดใหม่จนเติบโตเป็นวัยรุ่น เช่นเด็กที่คลอดใหม่จะพัฒนาการรับรู้ทางการเห็นและการได้ยินเป็นอันดับแรก(ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน. ออนไลน์. 2559) ดังนั้นพ่อแม่คนรุ่นเก่าจึงต้องหาของที่มีสีสัน มีเสียงหรือสิ่งที่จูงใจกับเด็กมาห้อยแขวนเหนือเปล เช่น ปลาตะเพียนใบลาน พวงกระดาดสี เมื่อเติบโตขึ้นมาพอที่จะนั่งได้ คลานได้ เด็กๆมักชอบเล่นของที่จับต้องได้ เช่น ลูกบอล ตุ๊กตาผ้า และจะเปลี่ยนไปตามช่วงอายุ เด็กอาจทำของเล่นขึ้นมาเองจากวัสดุธรรมชาติ

โดยมีผู้ใหญ่คอยแนะนำหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่นม้าก้านกล้วย ปีนก้านกล้วย รถไม้ หนังสติ๊ก อิโพล่า ลูกข่าง หรือว่าว เป็นต้น ส่วนเด็กผู้หญิงจะชอบเล่นขายของ แต่งตัว หมากเก็บ หม้อข้าวหม้อแกงซึ่งจะแตกต่างจากการเล่นของเด็กผู้ชาย ของเล่นพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ส่วนใหญ่มักจะนำวัสดุต่างๆในพื้นที่มาใช้ในการสร้างสรรค์อย่างเหมาะสมและสืบทอดกันมาเป็นรุ่น ของเล่นพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้นๆ (ของเล่นพื้นบ้าน. ออนไลน์. 2559)

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง พบว่ามีรูปแบบที่หลากหลาย ทำจากวัสดุหลายชนิดที่มีความน่าสนใจเช่น จิ้งหรีด ว่าว จิ้งโปล่า รถล้อลูกมะสัง กังหันไม้ไผ่ ปลาตะเพียนใบลาน รถลากไม้ รถลวดด้าย ควายดินปั้นชนกัน เป็นต้น ของเล่นเหล่านี้ล้วนทำมาจากวัสดุในท้องถิ่นที่หาได้ง่ายมีรูปแบบเฉพาะตัว สร้างความสนุกสนานให้กับเด็กๆโดยไม่มีความรุนแรงเหมือนเกมคอมพิวเตอร์และไม่มีอันตรายจากสารพิษเหมือนของเล่นในยุคปัจจุบันที่มีส่วนผสมของสารเคมีที่อาจเป็นอันตรายต่อผู้เล่น ได้การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาการผลิตของเล่นพื้นบ้าน เป็นการสืบสานภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งให้คงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ในด้าน วัสดุ การผลิต รูปแบบ และวิธีการเล่น
- 2.เพื่อเป็นฐานข้อมูลด้านของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง สำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์ผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1.1 ประชากร : คือของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง จำนวน 27 ชิ้น
- 1.2 กลุ่มตัวอย่าง: คือของเล่นที่ทำจากไม้ จำนวน 10 ชนิด
ของเล่นที่ทำจากไม้ จำนวน 12 ชนิด
ของเล่นที่ทำจากดิน จำนวน 2 ชนิด
ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ จำนวน 3 ชนิด

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการวิจัย

พื้นที่การทำวิจัยได้แก่ หมู่บ้านโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

3. ขอบเขตด้านภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน

ของเล่นพื้นบ้านที่ทำมาจาก ไม้ได้แก่ไม้ไผ่ ไม้หนุ่น ไม้จั่ว ไม้กระเบา เครือเถาวัลย์อ่อน, ไม้ไผ่ ได้แก่ ใบลาน ใบตาล ใบตอง ใบมะพร้าว หล้าแฝก , ดิน ได้แก่ ดินเหนียว, วัสดุอื่นๆ ได้แก่ เทียนไข ลวดด้าย ลูกมะสัง ตะบองเพชร เครือย่านาง

4. ตัวแปรที่ศึกษา

- 2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ งานของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งบ้านโคกสูง
- 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ องค์ความรู้ด้าน วัสดุ การผลิต รูปแบบ และวิธีการเล่น

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ ของเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง จำนวน 27 ชิ้น

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ของเล่นที่ทำจากใบไม้ จำนวน 10 ชนิด

ของเล่นที่ทำจากไม้ จำนวน 12 ชนิด

ของเล่นที่ทำจากดิน จำนวน 2 ชนิด

ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ จำนวน 3 ชนิด

2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

1) เครื่องมือแบบสำรวจ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม

2) เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลจากเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมจากแหล่งต่างๆเช่น สำนักวิทยบริการ อินเทอร์เน็ตและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจ บันทึกภาพนิ่งด้วยกล้องดิจิทัล การวาดภาพ การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมโดยแบ่งกลุ่มออกได้ ดังนี้

- ผู้นำชุมชน

- ศิลปินพื้นบ้าน

4.4 การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของงานศิลปหัตถกรรมไทยแบบพื้นบ้านของ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ,(2533. หน้า 21) มาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์

โดยวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากสำรวจโดยวิเคราะห์จากสภาพภูมิศาสตร์ อาชีพ ความเป็น อยู่วิถีชีวิต

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิดจะวิเคราะห์ในประเด็นการผลิตของเด็กเล่น วัสดุที่ใช้ รูปแบบ และวิธีการเล่น

4.5 การสรุปข้อมูล

ดำเนินการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลให้ได้คำตอบที่เป็นความรู้ด้านของเล่นพื้นบ้านของไทยเบิ้ง บ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ในประเด็น วัสดุ การผลิต รูปแบบ และวิธีการเล่น

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ในด้านวัสดุ การผลิต รูปแบบ และวิธีการเล่น

หมู่บ้านไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คือเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่เป็นอาชีพหลัก ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่ทำขึ้นเพื่อให้เด็กเล่นในชีวิตประจำวันมีความหลากหลาย การผลิตของเด็กเล่นสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติโดยเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มาดัดแปลงให้เป็นของเล่นที่สร้างความเพลิดเพลินกับเด็ก โดยประเภทของเล่นแบ่งได้ตามวัสดุและวิธีการสร้างสรรค์ ได้แก่ ของเล่นที่ทำจากใบไม้ ของเล่นที่ทำจากไม้ ของเล่นที่ทำจากดิน และของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ วัสดุส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น วัสดุที่พบในการทำของเล่นได้แก่ ไม้ไผ่ ใบลาน ใบตาล ใบตอง ใบมะพร้าว หวาย ต้นกระบองเพชร หล้าแฝก เครือย่านาง เถวัลย์อ่อน ไม้หนูน ไม้จั่ว ลูกมะสัง ฯลฯ ที่ปลูกไว้ในบ้านหรือขึ้นเองในที่ต่างๆ ด้านการผลิตนั้นทำตามกันมาโดยได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือใช้วิธีการ ครูพัก ลักจำ รูปแบบส่วนมากจะเป็นการเลียนแบบธรรมชาติและวัตถุแวดล้อมใกล้ตัว ด้านวิธีการเล่นจะมีวิธีแตกต่างกันไป ของเล่นบางอย่างสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางอย่างสร้างความรักความสามัคคีในกลุ่ม ของเล่นบางอย่างช่วยให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก ความสมบูรณ์และความสวยงามของผลงานจะขึ้นอยู่กับฝีมือ ความชำนาญและประสบการณ์ของคนทำ ของเล่นพื้นบ้านบางอย่างผลิตมาจากวัสดุพื้นถิ่นมีลักษณะเฉพาะ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี

ภาพ 1 การทำของเล่นและการเล่นของเด็กๆ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี

จากการศึกษาภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี จำนวน 27 ชิ้น โดยศึกษาจากผลงานของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งบ้านโคกสูง ที่ทำขึ้นเพื่อให้เด็กเล่นในชีวิตประจำวัน โดยใช้วิธีการถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดังนี้

1) ของเล่นที่ทำจากใบไม้

จำนวน 10 ชนิด ได้แก่ ปลาตะเพียนใบลาน ตักแตนใบลาน บูใบลาน นกฟักไข่ใบลาน ม้าดอกแฝก ม้าก้านกล้วย ปีนก้านกล้วย ตะกร้อ ดอกไม้ กบใบลาน ส่วนมากจะทำจากใบไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น ในหมู่บ้านไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัด ใบไม้ที่หาได้ง่าย คือใบลาน ใบตาล ใบมะพร้าว ใบตอง ใบอ้อยที่ปลูกไว้ในบ้านหรือในที่นา การผลิตของเด็กเล่นจึงสัมพันธ์กับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติโดยเลือกใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มาดัดแปลงให้เป็นของเล่นที่ให้ความเพลิดเพลินกับเด็ก โดยส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นผู้คิดประดิษฐ์ของเล่นต่างๆขึ้นมา

1.1) วัสดุ ได้แก่ ใบลาน ใบตาล ใบมะพร้าว ใบตอง หล้าแฝก ไม้ไผ่ อุปกรณ์ได้แก่ มีด กรรไกร เชือก เหล็กเจาะรู หลอดพลาสติก เป็นต้น

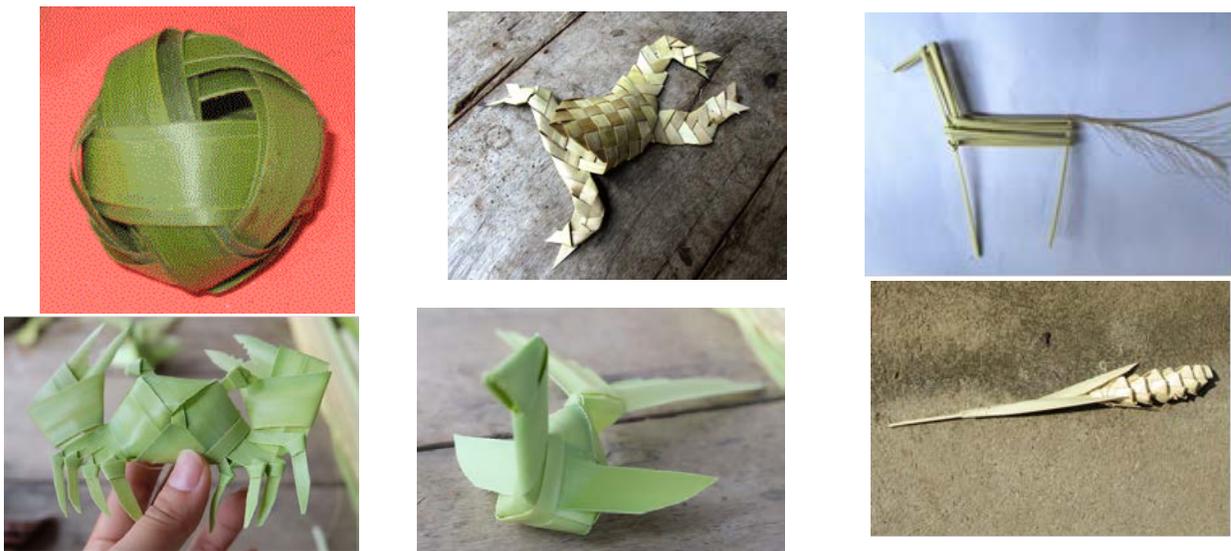
1.2) การผลิต ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสาน การขัด พับ ดึง โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลักเมื่อสานเสร็จแล้วจึงใช้เชือก ร้อยเพื่อห้อยแขวน

1.3) รูปแบบ รูปแบบที่พบเป็นการเลียนแบบธรรมชาติเช่น ปลา ปู กบ นก ม้า ต๊กแตน ดอกไม้ รูปแบบที่เป็นทรงกลม ได้แก่ ตะกร้อ รูปแบบที่มาจากจินตนาการคือปืนก้านกล้วย

1.4) วิธีการเล่น ส่วนใหญ่ของเล่นที่ทำจากใบไม้จะนำมาแขวนเพื่อให้เกิดความสวยงามหรือนำมาเล่นในการเล่านิทาน เพื่อความเพลิดเพลิน บางอย่างจะทำให้มีการพัฒนาด้านร่างกายเช่นวิ่งม้าก้านกล้วย เล่นได้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ช่วงอายุประมาณ 3 – 10 ปี

ตาราง 1 ของเล่นที่ทำจากใบไม้

ลำดับที่	รายการของเล่น	วัสดุ	การผลิต	รูปแบบ	วิธีการเล่น
1	ปลาตะเพียนใบลาน	ใบมะพร้าว/ใบลาน	สาน	เลียนแบบปลา	ผูกแขวน
2	ต๊กแตนใบลาน	ใบมะพร้าว/ใบลาน	สาน	เลียนแบบต๊กแตน	ห้อยแขวน
3	ปูใบลาน	ใบลาน	สาน	เลียนแบบปู	แขวนกับไม้ จับเล่น
4	นกพิงใบลาน	ใบมะพร้าว/ใบลาน	สาน	เลียนแบบนก	แขวนกับไม้
5	ม้าดอกแฝก	หญ้าแฝก	พับ, พัน	เลียนแบบม้า	ถือเล่นจับกลางลำตัว
6	ม้าก้านกล้วย	ก้านกล้วย	ตัด, พับ	เลียนแบบม้า	วิ่งเล่น
7	ปืนก้านกล้วย	ก้านกล้วย	ตัด, พับ	ท่อนยาวคล้ายปืน	พับ กระแทกให้เกิดเสียง
8	ตะกร้อ	ใบมะพร้าว/ใบลาน	สาน	ทรงกลม	เตะ
9	ดอกไม้	ใบลาน	ตัด, พับ	เลียนแบบดอกไม้	ทัดหู
10	กบใบลาน	ใบลาน	สาน	เลียนแบบกบ	จับขาขึ้นลง กระโดด

ภาพ 2 ของเล่นที่ทำจากใบไม้

2) ของเล่นที่ทำจากไม้

จำนวน 12 ชนิด ได้แก่ จิ้งห้นลูกยาง จิ้งโม่ รถล้อไม้ รถล้อลูกมะสัง ตีระวง ว่าว จิ้งห้น ไม้ทิ่ม งูรัดน้อง โลกเถก เกวียนไม้ไผ่ รถลากไม้ ของเล่นที่ทำจากไม้จะเหมาะสำหรับเด็กโตที่มีอายุประมาณ 5 -14 ปี ส่วนมากทำจากไม้ไผ่และไม้อื่นๆที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มีทั้งเล่นคนเดียวและเล่นรวมกันหลายๆคน วัสดุบางอย่างบางครั้งอาจคิดไม่ถึงว่าสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นของเล่นได้ เช่น รถล้อลูกมะสัง เป็นต้น

2.1) วัสดุ ได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้มะค่า ไม้สัก ไม้ยาง ไม้ประดู่ ไม้ซุงโค ไม้หนุ่น ไม้จ้าว ไม้กระเบา ลูกมะสัง เภาวัลย์ หล้าแฝก หวาย ดอก กระจาดขี้เกวียน กระจาดหนังสือพิมพ์ กาว อุปกรณ์ได้แก่ มีด เลื่อย สว่าน เชือก ด้ายในล่อน

2.2) การผลิต ส่วนใหญ่จะตัดไม้แล้วเหลาขัด ตัดให้ได้รูปที่ต้องการ หรือสานให้เป็นรูปร่าง แล้วประกอบเข้าด้วยกันเช่น การมัด การเจาะ เป็นต้น

2.3) รูปแบบ จะมีรูปแบบที่หลากหลายบางอย่างเคลื่อนที่ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบที่เลียนมาจากสิ่งของรอบตัวเช่น รถ เกวียน งู สัตว์ปีก เครื่องบิน ปืน เป็นต้น

2.4) วิธีการเล่น ของเล่นบางอย่างใช้เล่นในชีวิตประจำวันเช่น จิ้งโม่ ตีระวง รถลาก รถล้อไม้ หรือในช่วงประเพณี เทศกาลเช่นโลกเถก บางอย่างใช้เล่นเฉพาะช่วงฤดูเช่นการเล่นว่าว จะนิยมเล่นในช่วงฤดูหนาว เป็นต้น

ตาราง 2 ของเล่นที่ทำจากไม้

ลำดับที่	รายการของเล่น	วัสดุ	การผลิต	รูปแบบ	วิธีการเล่น
1	จิ้งห้นลูกยาง	ไม้ไผ่	สาน	คล้ายลูกยางนา	ใช้มือปั่นให้ลอย
2	จิ้งโม่	ไม้ไผ่	ตัด,เหลา	ทรงกระบอก	ยัดลูกกระสุนยิงให้เกิดเสียง
3	รถล้อไม้	ไม้ไผ่,ไม้เนื้อแข็ง	ตัด,เหลา	เป็นท่อนยาวมีมือจับ	พาดบ่าวิ่ง
4	รถล้อลูกมะสัง	ไม้ไผ่,ลูกมะสัง	ตัด/เสียบ	รถมีล้อ	พาดบ่าวิ่ง
5	ตีวง	ไม้ไผ่	เหลา, ตัด	วงกลม	ตีวง
			ตัด /เลื่อย		
6	รถลากไม้	ไม้หนุ่น/ไม้จ้าว	ขุดตกแต่ง	รถบรรทุก รถไถนา	ลากเล่น
7	เกวียนไม้ไผ่	ไม้ไผ่	สาน,มัด	เลียนแบบเกวียน	ลากเล่น
8	ว่าว	ไม้ไผ่,กระจาด	เหลา,แปะ	รูปสี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม	วิ่งเล่น
9	จิ้งห้น	ไม้ไผ่,ไม้กระเบา	เหลา	เป็นใบพัดมีหาง	วิ่งไปข้างหน้าให้ใบพัดหมุน
10	ไม้ทิ่ม	ไม้ไผ่	ตัด,เหลา	มีท่อนสั้นและยาว	ตีและวิ่ง
11	งูรัดน้อง	ไม้ไผ่	สาน	คล้ายงู	แหยนิ้วดึงให้แน่น
12	โลกเถก	ไม้ไผ่	ตัด,เหลา	ไม้ยืนมีที่เหยียบ	ขึ้นเหยียบเดิน

ภาพ 3 ของเล่นที่ทำจากไม้

3) ของเล่นที่ทำจากดิน

จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ วัวควายปั้น และลูกกระสุน ดินเป็นวัสดุที่พบได้ทั่วไปในประเทศไทย แต่ดินที่สามารถนำมาปั้นขึ้นรูปได้นั้นต้องเป็นดินเหนียว เนื่องจากมีคุณสมบัติยึดเกาะแน่นมีความละเอียด มนุษย์รู้จักการนำดินเหนียวมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันเช่นการปั้นหม้อปั้นไห หรือภาชนะ และการปั้นสัตว์เช่นวัวและควาย มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่ง ของเล่นที่ทำจากดินของไทยเบ็งบ้านโคกสูงพบไม่มากนัก

3.1) วัสดุ ดินเหนียว ใตอง

3.2) การผลิต นำดินเหนียวมานวดเพื่อคัดกรองเศษหิน กรวดออกจากดิน ลักษณะดินไม่ควรเหลวและแข็งเกินไปเพราะจะทำให้ปั้นยาก นำดินมาปั้นขึ้นรูปตามต้องการ เสร็จแล้วนำมาตากแดดหรือผึ่งลมให้แห้งก่อนนำไปเล่น

3.3) รูปแบบ เป็นการปั้นเลียนแบบธรรมชาติ เช่นรูปวัว รูปควาย รูปผักผลไม้ต่างๆเช่นมะเขือ มะละกอ ผลงานจะสวยงามน้อยขึ้นอยู่กับคนปั้น โดยมากจะไม่เก็บรายละเอียดมากนัก ปั้นเพียงให้รู้ว่าเป็นตัวอะไร หรือปั้นเป็นลูกกลมเพื่อใช้เป็นกระสุน

3.4) วิธีการเล่น นำวัวหรือควายที่ปั้นมาเล่นด้วยกันหลายๆคน เล่นได้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ส่วนการเล่นยิงลูกหนังสติ๊กนั้นนิยมเล่นในกลุ่มเด็กผู้ชาย

ตาราง 3 ของเล่นที่ทำจากดิน

ลำดับที่	รายการของเล่น	วัสดุ	การผลิต	รูปแบบ	วิธีการเล่น
1	วัว ควาย	ดิน	ปั้น	เลียนแบบ วัว ควาย	จับชนกัน
2	ลูกกระสุน	ดิน	ปั้น	ทรงกลม	ยิงเป้าต่างๆ

ภาพ 4 ของเล่นที่ทำจากดิน

4) ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่นๆ

จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ รถไถลาน รถลากเครือสายดุ้น รถต้นกระบองเพชร ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ อาจเป็นวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุที่ไม่คาดคิดว่าจะสามารถนำมาผลิตเป็นของเล่นได้ เช่นต้นกระบองเพชรเป็นต้น

4.1 วัสดุ ที่มาจากธรรมชาติได้แก่ เครือสายดุ้นหรือเถาวัลย์อ่อน หนามต้นพรหม ลูกมะสัง เครือย่านาง ต้นกระบองเพชร ทางมะพร้าว อุปกรณ์ได้แก่ มีด กรรไกร ลวด เชือก ก้านรูป หลอดด้ายเหลือใช้ ยางวง เทียน

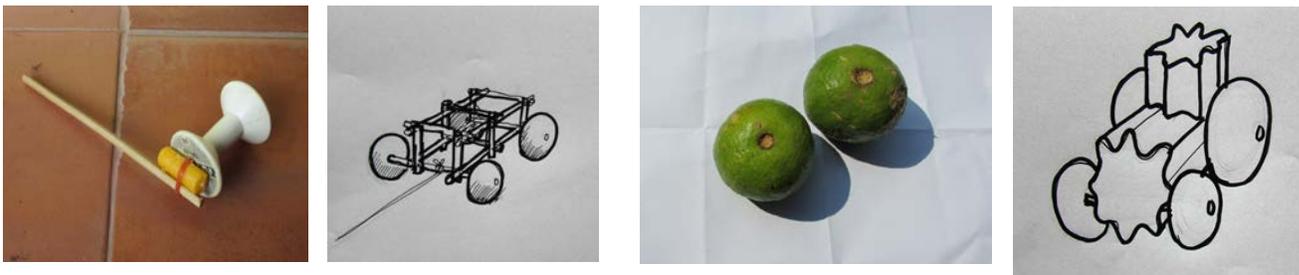
4.2 การผลิต นำวัสดุ อุปกรณ์ มาตัดแต่งประกอบกันให้เป็นรูปทรงที่ต้องการ

4.3 รูปแบบ เป็นการนำวัสดุธรรมชาติและวัสดุเหลือใช้มาตัดแปลงเลียนแบบรถที่พบเห็นในการดำเนินชีวิต เช่น รถไถ รถบรรทุก รถกระบะ รถไถนาเป็นต้น

4.4 วิธีการเล่น ใช้ลากเล่น ไล่เล่นหรือแข่งกัน ใครถึงเส้นชัยก่อนเป็นผู้ชนะ ส่วนใหญ่จะนิยมเล่นในกลุ่มเด็กชาย

ตาราง 4 ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่น ๆ

ลำดับที่	รายการของเล่น	วัสดุ	การผลิต	รูปแบบ	วิธีการเล่น
1	รถไถลาน	หลอดด้าย เทียน ไม้	นำมาประกอบกัน	เป็นรถไถ	หมุนไถลานปล่อยให้วิ่ง
2	รถลากเครือสาย ดุ้น	ลูกมะสัง เครือสาย ดุ้น	ตัดให้เป็นท่อนๆนำมา ประกอบให้เป็นรถ	รถลาก	ลากเล่น
3	รถต้น กระบองเพชร	ต้นกระบองเพชร ลูก มะสัง	ตัดเป็นท่อนประกอบ กัน	รถไถ	ลาก หรือ ไล่เล่น

ภาพ 5 ของเล่นที่ทำจากวัสดุอื่นๆ

2 .ผลจากการวิจัย ได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลด้านของเล่นพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ญ สำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่ ในรูปแบบเอกสารและแผ่นพับ ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบ็ญโคกสูง และสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็ญบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี ที่เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในอดีตของคนไทยบ้านเบ็ญโคกสูง ว่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัสดุจากธรรมชาติ เช่นไม้ไผ่ ไบลาน ไบตาล ไบตอง ไบมะพร้าว หวาย ต้นกระบองเพชร หญ้าแฝก เครือย่านาง เถาวัลย์อ่อน ไม้หนุ่น ไม้जू ฯลฯ มาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ของเล่นพื้นบ้านให้กับเด็กๆ ได้อย่างสวยงาม มีคุณค่าไม่ทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิตและรูปแบบนั้นทำตามกันมาโดยได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือใช้วิธีการแบบ ครูพักลักจำ ของเล่นพื้นบ้านบางอย่างผลิตมาจากวัสดุพื้นถิ่นมีลักษณะเฉพาะ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบ็ญ ของเล่นบางอย่างสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน บางอย่างสร้างความรักความสามัคคีในกลุ่มเพื่อนๆ เช่นการเล่นไม้ทิ่ม ของเล่นบางอย่างช่วยให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมของเด็ก ความสมบูรณ์และความสวยงามของผลงานจะขึ้นอยู่กับฝีมือ ความชำนาญและประสบการณ์ของคนทำ ผลจากการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับ งานวิจัยของ วรณา พิเชษฐพุทธ [2558, บทคัดย่อ] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ของเล่นเด็กภาคกลาง :การพัฒนาการผลิตตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์” พบว่าของเล่นเด็กภาคกลางเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษ ได้สร้างสรรค์และสืบทอดให้แก่ลูกหลาน ด้วยการนำเอาดินเหนียวและวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นที่หาได้ง่ายมาใช้ในการผลิต ทั้งประเภทเลียนแบบธรรมชาติและประเภทสร้างสรรค์ ความสวยงาม ความสมบูรณ์และคุณภาพของผลงานจะขึ้นอยู่กับฝีมือและความชำนาญของพ่อแม่หรือช่างเป็นสำคัญและจัดเป็นงานหัตถกรรมไทยพื้นบ้านสาขาหนึ่ง ของเล่นเป็นสื่อความรักความห่วงใยของพ่อแม่และส่งเสริมให้เด็กได้เจริญเติบโตและออกงามไปตามวิถีวัฒนธรรม โดยเชื่อว่าของเล่นประเภทเลียนแบบธรรมชาติจะช่วยให้เด็กรู้จักพ่อแม่ ญาติพี่น้องและมีความรักในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของเล่นประเภทสร้างสรรค์นอกจากจะให้ความสนุกสนานแล้วยังช่วยเสริมสร้างความคิดและสติปัญญาเด็กได้ กิจกรรมการเล่นจะช่วยให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมของเด็ก การผลิตของเล่นเด็กภาคกลาง พ่อแม่ผลิตให้ลูกหลานเล่นในครัวเรือน ใช้วัตถุดิบในธรรมชาติที่มีคุณสมบัติพิเศษ ได้แก่ ดิน ไม้ ไม้ไผ่ ไบลาน ไบตาล กะลามะพร้าว ฯลฯ สีสันธรรมชาติ ที่พบเห็นแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ให้ความสนุกสนาน ได้แก่กระแตเวียน กระบอกระเบิด กลองกิ่ง กลองหนังกบ กะลาเคาะจังหวะ ปืนแก้ว ปืนหนังสติค นกหวีด ป้องแปง ปี่ วิหคสายฟ้าและโหวด กลุ่มให้ความเพลิดเพลินและจินตนาการได้แก่ กังหันหมุนหรือใบพัด เครื่องบิน นก กะลั่ง จักจั่น ปลาตะเพียน นกกระเรียนเดิน นกบิน กลุ่มการแข่งขันได้แก่ กะลาเขาควย จระเข้ไม้ ดาบไม้ ธนู และกลุ่มตุ๊กตา หรือหุ่นจำลองได้แก่ รถบรรทุก รถสามล้อ เรือ ลูกฟัด ว่าว หม้อข้าวหม้อแกง อีโก๊ะ หุ่นโดโนเสาร์ หุ่นวัวควาย รถถัง รถมอเตอร์ไซด์ บ้านจำลอง ตุ๊กตาและหุ่นจำลองอื่น ๆ

ในอดีตของเล่นพื้นบ้านเหล่านี้ถูกถ่ายทอด เรียนรู้สืบทอดกันมา จากรุ่นสู่รุ่น จนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้ วัสดุบางอย่างเช่นต้นไม้อ่างชนิดที่สูญพันธุ์จากภัยธรรมชาติเช่นน้ำท่วม ไฟป่า ของเล่นบางอย่างยังมีทำสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น เกวียนไม้ไผ่ โลกกลม รถล้อไม้ตีระวง ยังมีให้เห็นในชุมชน แต่ของเล่นพื้นบ้านเหล่านี้ไม่อาจทนกระแสของเล่นสมัยใหม่ที่มีความสวยงาม สนุกสนาน

ทำท่ายเช่น ของเล่นพลาสติก โมเดล เกมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งของเล่นในปัจจุบันอาจทำให้เกิดภาวะโลกส่วนตัวของเด็กสูง ติดเกม เสพติดเรื่องความรุนแรง ไม่พัฒนาด้านร่างกาย ฯลฯ ดังนั้นจึงควรสนับสนุนของเล่นที่บ้านบางอย่างที่ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ และมนุษยสัมพันธ์ให้เด็กได้อยู่ร่วมกันอย่างสนุกสนานมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับของเล่นที่บ้าน ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการรื้อฟื้นองค์ความรู้ต่างๆที่เกี่ยวกับของเล่นที่บ้านของชาวโคกสูงที่มีคุณค่าและเป็นอัตลักษณ์ ของโคกสูงอย่างแท้จริงเช่น รถล้อลูกมะสัง ม้าดอกแฝก รถลากเคี้ยวสายด้วง รถต้นกระบองเพชรเพื่อไม่ให้องค์ความรู้เหล่านี้สูญหายไป

1.2 สร้างหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับของเล่นที่บ้าน เพื่อให้เด็กเรียนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจและมีจิตสำนึกในการหวงแหนภูมิปัญญาของตน

1.3 ส่งเสริมการจัดการแข่งขัน การประดิษฐ์ของเล่นจากวัสดุพื้นบ้าน ของคนในชุมชนบ้านโคกสูง เพื่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ ได้ของเล่นที่มีความร่วมสมัยเหมาะสมสำหรับเด็กในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

งานศึกษาภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งบ้านโคกสูง จังหวัดลพบุรี นั้นเป็นการศึกษาเพียงประเด็นเดียว ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจที่จะเสนอแนะเพื่อทำการศึกษาวิจัยต่อไปดังนี้

2.1 ภาษาและตัวอักษรของไทยเบ็งโคกสูง

2.2 ภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้านของไทยเบ็งโคกสูง

2.3 ภูมิปัญญาการสร้างบ้านของไทยเบ็งโคกสูง

2.4 ภูมิปัญญาการถนอมอาหารของไทยเบ็งโคกสูง

เอกสารอ้างอิง

การละเล่นของเด็กไทย. (2559). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก <http://www.tungsong.com/thaiplay/> (10 กุมภาพันธ์ 2559).

ของเล่นพื้นบ้าน. (2559).(ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก. <http://www.bloggang.com/viewdiary>. (10 กุมภาพันธ์ 2559).

ปัญหาเด็กติดเกมส์. (2559). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก. <http://www.gotoknow.org/blog/toynomics/> (10 มกราคม 2559).

ภูมิปัญญาของเล่นพื้นบ้าน. (2559). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก. <http://www.payai.com> (11 มกราคม 2559).

วรรณภา พิเชษฐพฤษ. (2558). **ของเล่นเด็กภาคกลาง : การพัฒนาการผลิตตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์.ศิลปศาสตร์ปรัชญาดุสิต**
บัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2533). **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ปานยา.